

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Соколенко Анни Сергіївни на тему

«Відновлення трудового потенціалу регіонів в санаторно-курортних комплексах»,

представленої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність, мета і задачі дисертаційного дослідження

Сучасний розвиток світової економіки спостерігається зростаюча роль рекреаційної сфери у формуванні доданої вартості національного продукту. Україна має унікальний природно-ресурсний потенціал для розбудови цивілізованої та диверсифікованої системи рекреаційних закладів для відновлення фізичних, інтелектуальних та емоційних сил населення, а також його повноцінного лікування. Однак слабкість і недостатня розвинутість інститутів місцевого самоврядування призводить до достатньо проблематичної ситуації у сфері раціонального використання природних ресурсів, в тому числі – рекреаційного призначення та таких що важливі для відновлення здоров'я людей.

Слід зауважити, що більшість санаторно-курортних комплексів України, сформовані ще за радянських часів. Безумовно, це викликає цілу низку складних ситуацій, пов'язаних із станом матеріальної бази, невизначеністю відомчої підпорядкованості, застарілим обладнанням, рівнем кваліфікації персоналу та якістю медичного обслуговування.

З іншого боку, існує гостра проблема погіршення якості трудового потенціалу регіонів України, що обумовлено еkleктичним поєднанням різнорідних чинників, причому набір таких чинників має яскраву регіональну специфіку. Насамперед, це втрата частини трудового потенціалу у кількісному вимірі (старіння населення, масова міграція робочої сили та студентства,

загибель та зростаюча інвалідизація у зв'язку з подіями на Сході країни). Також можна стверджувати про зниження якості трудового потенціалу, саме через погіршення фізичного і психічного здоров'я населення, що обумовлено складною екологічною ситуацією, зростаючою психологічною напругою у суспільстві, невпевненістю у майбутньому. Дійсно, різко збільшилось психоемоційне навантаження на нервову систему людини, яка намагається адаптуватись до сучасного технічного прогресу, інформаційного перевантаження, соціальних, політичних, екологічних умов.

Враховуючи це, правомірно стверджувати, що важливою складовою регіональної соціально-економічної політики в Україні має розглядатися санаторно-курортна діяльність. У зв'язку з цим виникає необхідність відновлення та забезпечення вітчизняної санаторно-курортної системи відповідними природними та лікувально-оздоровчими ресурсами.

В умовах децентралізації, до системи адміністративно-територіальних одиниць України висуваються нові завдання, оскільки, санаторно-курортна діяльність потребує значних інвестиційних вкладень. При реалізації такого аспекту регіональної соціально-економічної політики має враховуватись позитивний європейський досвід щодо шляхів збереження та примноження трудового потенціалу, зокрема, сучасними засобами фізичної та емоційної реабілітації і санаторно-курортного лікування.

Безумовно, рівень та якість трудового потенціалу відіграють провідну роль у забезпеченні стабільності та конкурентоспроможності регіонів України і є фундаментом соціально-економічного поступу країни. Водночас, проблеми руйнування трудового потенціалу накопичуються та загострюються через низький рівень життя та погіршення стану здоров'я людей. У зв'язку з цим визначальними для майбутнього соціально-економічного розвитку регіонів України є організація ефективного управління процесами відновлення трудового потенціалу у санаторно-курортних комплексах.

У дисертації А.С.Соколенко довела потребу науки та практики у комплексному погляді на проблему відновлення трудового потенціалу регіонів

в санаторно-курортних комплексах. Завдання, поставлені в роботі, є узгодженими і взаємодоповнюючими, що дозволило дисертанту досягти поставленої мети дослідження. Робота має прикладне значення для забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів.

Актуальність теми підтверджується також і тим, що робота виконана згідно з планами науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова в рамках держбюджетної науково-дослідної роботи «Сучасні технології управління міським і регіональним розвитком (ДР№ 0107U000025), а також науково-дослідницької роботи за темою «Регулювання соціально-економічного розвитку міського комплексу: теорія, методологія, практика (ДР№ 0113U000575). Крім того, дисертаційна робота виконана у відповідності до плану науково-дослідних робіт кафедри туризму і готельного господарства Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова за темою «Інноваційні процеси розвитку індустрії туризму: теорія, методологія, практика» (ДР№ 0114U005034). Автором розглянуто питання стратегічного управління розвитком санаторно-курортних комплексів регіонів, сформовано базові положення в сфері регуляторної політики щодо розвитку санаторно-курортних установ.

2. Новизна та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій

Наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені в дисертації, в достатній мірі обґрунтовані. Їх теоретичним підґрунтям стали праці провідних вчених із проблем розвитку регіональної економіки в Україні та економіки праці. Дослідження проводилися із залученням широкої інформаційної бази, зокрема на базі практичного досвіду, що накопичений у закладах рекреаційної сфери Харківській області.

Для вирішення поставлених в роботі задач дисертантом використано

диверсифікований інструментарій, класичні та сучасні методи наукового дослідження: узагальнення, аналізу та порівняння – для уточнення і структурування понятійного апарату, системного та структурного аналізу – для виявлення проблемних ситуацій та побудови логіки дослідження, класифікації та групування – для уточнення масштабів та різновидів захворювання, моделювання і прогнозування – для виявлення структурних зв'язків та тенденцій розвитку системи санаторно-курортних закладів, економіко-статистичний – для визначення факторів впливу на процес відновлення трудового потенціалу, техніко-економічного аналізу – для визначення витрат на оздоровлення, економіко-математичні методи – для моделювання системи ефектів і проведення розрахунків впливу заходів оздоровлення на кінцеві результати економічної діяльності, експертні методи – для оцінювання проблемних ситуацій та протиріч, графічного моделювання – для наочного відображення динаміки змін, взаємозв'язків між елементами системи, представлення логічного зв'язку і послідовності операційних технологій в управлінні розвитком санаторно-курортних закладів.

Найбільш суттєвими результатами дисертаційної роботи, які в сукупності вирішують поставлене наукове завдання, визначено наступні:

удосконалено понятійно-термінологічний апарат, що побудований за принципами герменевтичного кластера з ключовими словами: стан здоров'я, трудовий потенціал, система оздоровлення, результати економічної діяльності, його відмінність полягає в тому, що змістовна і функціональна сутність «капіталу здоров'я» розглянуто як фактор підвищення трудового потенціалу і корисного вкладу в економіку регіону;

удосконалено сутнісний зміст і базові складові системи знань з «економіки здоров'я», відмінність якого полягає у формуванні рекомендацій з позицій ефективності підтримки в нормативному стані здоров'я працюючих;

дістали подальшого розвитку теоретико-концептуальні положення розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу, які визначають і враховують взаємовплив стану здоров'я, потужностей оздоровлення і ресурсно-

рекреаційної бази регіону;

розвинуто методичний підхід до відновлення трудового потенціалу в системі санаторно-курортних закладів шляхом зменшення порогу втомлюваності і укріплення здоров'я за умов розподілу терміну річної відпустки на дві частини;

отримав розвитку методичний підхід до оцінювання результатів оздоровлення, який ґрунтується на результатах сучасних психофізіологічних досліджень процесу праці і втомлюваності від роботи та дозволяє уточнити методику розрахунків ефекту у виробництві від оздоровлення працюючих;

розвинуте моделювання процесу управління розвитком системи оздоровчих закладів, яке включає логіко-структурне моделювання, операційно-технологічні процедури й розширену за межі статистики інформаційну базу, що дозволила апробацію на практиці розрахункового інструментарію.

Розглянемо перелічені результати докладніше.

Результат 1. Удосконалено понятійно-термінологічний апарат, що побудований за принципами герменевтичного кластера з ключовими словами: стан здоров'я, трудовий потенціал, система оздоровлення, результати економічної діяльності.

Наукова новизна полягає в тому, що змістовна і функціональна сутність «капіталу здоров'я» розглянуто як фактор підвищення трудового потенціалу і корисного вкладу в економіку регіону.

Результат 2. Удосконалено сутнісний зміст і базові складові системи знань з «економіки здоров'я».

Наукова новизна полягає у вирішенні проблеми підтримки здоров'я працюючих з позиції нормативного підходу. Тобто, стан здоров'я має відповідати певним встановленим нормам.

Результат 3. Розвинуто концептуальні положення розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу.

Наукова новизна полягає у доведенні наявності взаємовпливу між станом здоров'я населення, наявністю потужностей для його оздоровлення і

можливостями ресурсно-рекреаційної бази регіону. Всі ці складові мають безпосередній вплив на розвиток та функціонування регіонального санаторно-курортного комплексу.

Результат 4. Розроблено методичний підхід до відновлення трудового потенціалу в системі санаторно-курортних закладів регіону.

Наукова новизна полягає у доведенні необхідності зниження порогу втомлюваності людини у процесі праці шляхом розподілу терміну річної відпустки на дві частини.

Результат 5. Розроблено методичний підхід до оцінювання результатів оздоровлення працюючих, який ґрунтується на результатах сучасних психофізіологічних досліджень процесу праці і втомлюваності від роботи.

Наукова новизна полягає в розрахунковому доведенні доцільності надання працюючим двох періодів тривалого відпочинку на протязі року. Такий підхід не лише сприяє скорішому відновленню людини, але й збільшенню результативності праці.

Результат 6. Отримало розвиток моделювання процесу управління системою оздоровчих закладів, яке дозволило апробацію на практиці розрахункового інструментарію.

Наукова новизна полягає у поєднанні логіко-структурного моделювання, операційно-технологічних процедур та статистично інформаційної бази, які у сукупності склали інструментарій управління санаторно-курортним комплексом регіону.

3. Аналіз відображення результатів дослідження в публікаціях та авторефераті

Наведені в дисертації результати повністю викладені в авторефераті. За темою дисертації опубліковано 20 наукових праць, серед них: 8 статей у наукових фахових виданнях України та 1 стаття у зарубіжному науковому виданні на англійській мові, 11 тез доповідей у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій (1 з них - зарубіжна конференція на англійській мові,

І - в м. Харкові, на англійській мові). Результати дослідження мали апробацію на конференціях різних рівнів, серед них: міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні аспекти розвитку обладнання харчової і готельної індустрії в умовах сучасності» (м. Харків), Всеукраїнська студентська науково-технічна конференція «Сталий розвиток міст» (м. Харків), XXXVII науково-технічна конференція викладачів, аспірантів, співробітників ХНУМГ ім. О.М. Бекетова (м. Харків), «Проблеми та шляхи досягнення соціо-еколого-економічної безпеки на мікро-, мезо- та макрорівні (м. Луцьк), Всеукраїнська науково-практична конференція «Пріоритети розвитку національної економіки в контексті євроінтеграційних та глобальних викликів: матеріали (м. Харків), VII міжнародна науково-практична інтернет конференція «Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт)» (м. Харків), «The Ninth International Conference on Eurasian scientific development». «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. (Vienna), «Young Researchers in Globalized World: Vistas and Challenges» (Kharkiv), Всеукраїнська науково-практична конференція «Туризм: міжнародний досвід та національні пріоритети» (м. Житомир), «Стратегія розвитку міст: молодь і майбутнє (інноваційний ліфт)» (м. Харків), IX міжнародна науково-практична конференція «Регіональна, галузева та суб'єктна економіка України на шляху до євроінтеграції» (м. Харків).

Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають вимогам МОН України до публікації основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

У наукових працях повною мірою розкрито всі нові наукові результати рецензованої дисертації.

Автореферат містить відомості про зміст дисертації, ступінь новизни розробок, теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Матеріали автореферату та дисертації викладено чітко, послідовно, науковою мовою. Ілюстративний матеріал допомагає зрозуміти й оцінити основні ідеї роботи.

4. Відповідність структури дисертації встановленим вимогам

Аналіз дисертації дає підставу визначити, що вона є закінченим самостійним дослідженням, яке має значну наукову та практичну цінність для вирішення науково-практичної задачі розвитку теоретичних положень і розробці практичних рекомендацій щодо відновлення трудового потенціалу регіону через санаторно-курортні комплекси.

Основні результати дослідження та висновки є конкретними, достатньо аргументованими та являють собою предмет для захисту.

За своєю структурою, обсягом і оформленням дисертація відповідає вимогам до кандидатських дисертацій. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків і офіційних документів про впровадження результатів дослідження. Основний зміст дисертації викладено на 166 стор. Робота містить 34 таблиці та 39 рисунків.

5. Практичне значення результатів дослідження

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що отримані нові наукові результати можуть бути використані в актуальних завданнях регіональної політики щодо оздоровлення населення і підвищення результатів виробництва:

- методичні підходи до оцінювання потенціалу рекреації і оздоровлення дозволять розробити якісну програму розвитку регіону;

- нормативна база створює умови для оцінки і прогнозування стану здоров'я та очікуваного ефекту від розширення заходів відновлення трудового потенціалу;

- операційні управлінські технології слугують інструментом формування збалансованого механізму взаємодії між учасниками оздоровчого процесу і організації виробництва.

6. Рекомендації щодо використання результатів дисертаційної роботи

Результати дисертаційної роботи можуть бути рекомендовані для використання як підґрунтя для подальших наукових розробок, спрямованих на розширення заходів відновлення трудового потенціалу.

7. Недоліки та зауваження

У цілому дисертаційна робота А.С. Соколенко заслуговує позитивної оцінки. Разом з тим, слід відзначити окремі недоліки та дискусійні моменти, які не знижують загального позитивного враження від отриманих наукових результатів:

1. У ході визначення місця здоров'я в структурі головних процесів розвитку суспільства, автор робить дискусійний висновок про витрачання коштів сімейного бюджету виключно на втрати здоров'я, з чим важко погодитись, рис. 1.2, стор. 21.

2. У ході визначення груп регіонів України за індикативними показниками стану здоров'я населення, стор. 28-29, автору слід було враховувати такий фактор впливу, як екологічний стан регіону, що дало б змогу значно розширити інформаційну базу дослідження. Адже саме екологічний чинник в період зростаючих техногенних навантажень суттєво впливає на здоров'я населення.

3. Не зрозумілим залишилось, чи враховує модель «реперних точок» підготовчої роботи для розвитку санаторно-курортних комплексів в регіоні,

рис. 1.7, стор. 36 потреби сусідніх регіонів в оздоровленні населення.

4. У п. 2.1 автор розглядає порядок фінансування закладів охорони здоров'я в Україні, але залишилось не розкритим, яке місце відведено санаторіям та закладам оздоровлення, що перебувають у приватній власності, чи беруть вони участь у цьому процесі.

5. На стор. 67 автор виказує негативне ставлення до продажу лікувальної води населенню Харківського регіону «на розлив», хоча такий вид послуги є значно дешевшим за реалізацію природного ресурсу у фасованому вигляді, а, отже, доступність для населення значно вища.

6. У ході визначення потреб Харківського регіону в оздоровленні працездатного населення автор не враховує наявності оздоровчих закладів в інших регіонах України та їх участь в оздоровленні населення, п. 2.3.

7. В кластерній моделі забезпечення здоров'я населення регіону, рис. 3.2, стор 106 автором не розкрито роль підприємців та роботодавців у цьому процесі, що значно звузило можливості її використання.

Зазначені недоліки не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи, її наукову та прикладну цінність, що охоплює широкий комплекс питань і дозволяє обґрунтувати заходи відновлення трудового потенціалу регіону засобами санаторно-курортного комплексу.

8. Загальні висновки

Дисертаційна робота Соколенко Анни Сергіївни на тему «Відновлення трудового потенціалу регіонів в санаторно-курортних комплексах», виконана за спеціальністю 08.00.05. — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка, є завершеною науковою працею, в якій отримані нові наукові результати, що в сукупності вирішують складну науково-практичну задачу, яка має значення для регіональної економіки щодо розвитку теоретико-методичного забезпечення процесу відновлення трудового потенціалу регіонів.

За актуальністю обраної теми, науковою новизною і практичним значенням отриманих результатів робота Соколенко Анни Сергіївни відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 № 567 (зі змінами), що висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а зроблені зауваження не знижують загальної позитивної оцінки роботи.

За складом вирішених задач дисертація відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автор дисертації, Соколенко Анна Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 — розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент,
директор Навчально-наукового
інституту економіки
Чернівецького національного
технологічного університету,
доктор економічних наук, професор

Вчений секретар

О. І. Гонта

І.М. Олійченко

